

Břetislav Malý

Aplikovaná technologie 1

- Výroba šepsů, šepsy a šepsování

2. Verze 26. 2. 2024

Text je informační pomůcka pro studium

Obsah

Základní charakteristika šepsů	3
Šepsy reverzibilní.....	3
Klihokřídový emulzní šeps	3
Klihokřídový šeps.....	5
Šepsy „nepropustné“	6
Akrylové šepsy.....	6
Olejový šeps	6
Vztah mezi podkladem, šepsem a malbou	6
Dostupnost materiálů na trhu:.....	7

Základní charakteristika šepsů

Šepsy bychom mohli rozdělit na základě jejich vlastností a složení. Šepsy jsou buď reverzibilní tedy rozpustné, nebo ireverzibilní a tedy nerozpustné. Mezi rozpustné bychom mohli zařadit například ty, kde je pojídlem kliš či želatina. Mezi nerozpustné by patřili například šepsy akrylátové, akrylové nebo šeps olejový.

Pozor na míchání technologií. Při přípravě podkladů je možné některé technologie kombinovat, ale ne vždy a je potřeba počítat i se způsobem budoucí malby.

Šepsy reverzibilní

Tyto druhy šepsů jsou z kategorie těch nejstarších. V současné době známe především šeps klišokřídový a klišokřídový emulzní. V obou případech se jedná o šepsy, u kterých je základním pojídlem kliš nebo želatina.

Klišy: Nejčastěji používanými a dostupnými klišy jsou: kliš kostní, kožní, kláličí... Obecně se klišy vyrábí vyvářením paznehtů, kostí, chrupavek, kůží. Klišy se vyznačují velkou lepivostí, prodyšností a poměrně velkou pnučí silou.

Želatina je oproti klišu vyráběna pouze z kůží. Je výrazně čistší a pružnější, ale zároveň má menší lepivost.

Vizina je kliš vyráběný z rybích zbytků jako jsou kůže, chrupavky a kosti. Ze zde zmíněných zástupců má nejmenší lepivost, ale zároveň nejvyšší prodyšnost.

Na základě tohoto pojídla to jsou šepsy, které jsou zpětně rozpustné. Tyto šepsy se používají hlavně jako podklad pro olejomalbu, ale díky své porézности, která je jedinečná se skvěle hodí i pro temperu nebo akvarel. Díky křehkosti je vhodné je kombinovat s pevnými podklady, jako lněné plátno nebo desky. Protože jsou skvěle brousitelné, mají velkou prodyšnost a lepivost, tak se s nimi v různých podobách setkáme i v architektuře, sochařství, nábytkářství, knižní iluminaci atd.

Klišokřídový emulzní šeps

Složení: 4% želatina, pigment (Zinková běloba a pro extrémně křehké šepsy můžeme použít i bělejší titanovou), plavená křída a polymerovaný lněný olej.

Šeps může mít samozřejmě i jinou barvu než je bílá. V barokní malbě se můžeme setkat s šedou nebo červeným bolusem. My však předpokládáme, že se používá šeps bílý

Pokud jsem zmiňoval, že některé technické postupy lze kombinovat, tak v tomto případě musíme myslet na to, že tento šeps můžeme použít na plátno, které bylo klížené nebo želatinované, popřípadě na čistou desku. Nepoužívejte ho na podklad, který je zcela nesavý, jako plechy, plasty nebo plátna zalepená disperzí. Mohlo by dojít ke sloupání

Klížení plátna:

Namícháme tedy 4% želatinu. Tento poměr vychází tak, že vrchovatá polévková lžice je na 0,5l vody. Já ji připravuji tak, že nechám v rychlovarné konvici uvařit vodu. Do hrnce vedle dám sypkou

želatinu a až voda zavře, tak se suchá želatina vodou pomalu a lehce z výšky zaleje. Tím docílíme toho, že voda se litím lehce zchladí (želatina se nesmí vařit) a přitom se i lépe rozpustí. Želatinu je nutné důkladně rozmíchat, aby v ní nebyly žádné hrudky. Želatinu na plátno nanášíme až ve chvíli, kdy je chladná. Plátno by se jinak srazilo! Podstatou této vrstvy je, aby se vlákna plátna izolovala od dalších vrstev.

Plátno musí po celou dobu klížení ležet a hýbat se s ním může až tehdy, kdy je zcela suché! V opačném případě by hrozilo vytvoření tzv. vrtule. To platí pro všechny úpravy povrchu plátna.

Když plátno uschne, tak bychom na něm měli vidět drobné šupinky želatiny.

Šepsování plátna emulzním šepsem

Namíchání šepsu spočívá v dílech. Můžeme použít třeba kelímek od kávy, který bude jeden díl. Do hrnce nejdříve dáme sypké suché části. Jeden díl plavené křídly (křídly dáváme vždy raději méně, nežli více. Pokud by jí bylo moc, tak šeps bude praskat) k tomuto dílu přidáme jeden díl pigmentu a potom trošičku polymerovaného lněného oleje (na 2l šepsu je to asi tak malý panák). Pro lepší vmíchání oleje do šepsu je možné přidat nejdříve žlutek a olej rozmíchat nejdříve v něm. Rozmíchání se tím výrazně urychlí. Nakonec přimícháváme dva díly želatiny.

Polymerovaný olej v šepsu funguje, jako emulgátor.

Před použitím celou směs důkladně rozmícháme. Šeps nanášíme v tenkých vrstvách. Obecně platí, že více tenkých vrstev je lepší. Šeps bude pružnější a nebude tak náchylný k popraskání.

Opět počkáme, než plátno zcela vyschne. Nesušte ho však na sluníčku nebo prudkým horkým vzduchem. Pro vysychání je nutné, aby šeps schnul rovnoměrně.

Uzavření šepsu

Zdalo by se, že je plátno pěkně bílé a tedy hotové, ale než začneme malovat, tak je ještě potřeba upravit savost tohoto podkladu. To uděláme opět želatinou. Nanášíme ji chladnou a tekutou. Pro savější podklady stačí jedna vrstva. Pokud chceme plátno téměř nesavé tak můžeme použít vrstvy dvě. Je nutné si uvědomit, že každá vrstva klihu nebo želatiny zvyšuje pnutí. S tímto jevem je potřeba počítat již při natahování plátna tak, aby mělo dostatečnou rezervu na smrštění a nedošlo k přepnutí.

Pokud pro malbu vyžadujeme hladký podklad, tak můžeme využít broušení. Vrstev šepsu může být třeba pět a struktura plátna může zcela zmizet. Každou z vrstev nanášíme na zcela suchý podklad a pokud ho brousíme tak před další vrstvou musí být zbaven prachu.

Pro uzavření mohu využít i dalších možností, než je uzavření želatinou. Například uzavření damarovým lakem. Dá se tak docílit až kluzkého povrchu. Při nanášení laku je důležité, aby se podklad prosítil, ale netvořili na něm kaluže. Přebytky laku můžeme setřít třeba papírovým ubrouskem.

Opět počkáme, než plátno zcela vyschne.

Plátna by měla před malbou vyzrát.

Klihokřídový šeps

Je variantou klihokřídového emulzního šepsu, ale bez použití emulgátoru. Tento šeps je tedy pouhou složeninou želatiny, pigmentu a kříd. Takto smíchaný šeps se dá povrchově upravovat stejně jako emulgovaná obdoba. Jeho velkou výhodou je vysoká brousitelnost a tvrdost, která je symptomatická pro jemnou malbu. Tato tvrdost je však zároveň úskalím tohoto šepsu protože ho výhradně můžeme použít pouze na zcela pevných podkladech, jakými je dřevo sololit apod.

I zde existují rozdíly v materiálech. V současné době se do šepsů využívá stavebních pigmentů a kříd. Rozdíl spočívá v hrubosti mletí těchto materiálů, protože ty, které koupíme v běžném obchodu s barvami, tak jsou výrazně hruběji mleté, což má za následek vyšší křehkost. Nic závažnějšího se nestane. Pro ještě brilantnější šepsy však můžeme zvolit ještě kvalitnější pigmenty a boloňskou nebo šampaňskou křídu. Další přísady jsou stejné.

Šepsy „nepropustné“

Akrylové šepsy

Jsou sloučeninou plavené křídly, pigmentu a akrylové emulze. Jedná se o vodou ředitelný nátěr, který je však po zaschnutí nerozpustný. Jednotlivé složky stačí důkladně rozmíchat šeps je připraven k použití. Předchozí úpravu plátna můžeme taktéž provést disperzí nebo želatinou.

Díky následné nerozpustnosti má tento typ šepsů výhodu zejména v tom, že na ně nepůsobí změny klimatu a zejména vlhka. Naopak mají schopnost „podržet“ proti těmto vlivům podklad na který jsou nanášeny. Akrylové šepsy mají velkou pružnost a můžeme je použít i na bavlněná plátna.

Nevýhodou takového podkladu je jeho „nebrilantnost“. Mírně gumový lesk může působit strojevě, a nemusí vyhovovat všem uživatelům. Další nevýhodou je savost a hlavně poréznost, která je akrylovým médiem snižena. Takto upravený podklad je zcela nevhodný pro temperu nebo akvarel, kde naopak potřebujeme, aby se barva mírně do podkladu zapila.

Olejový šeps

Tento tip šepsu je určen výhradně pro olejomalbu. Olejový šeps je sloučeninou pigmentu kremžské běloby a lněného uleje. Vzniká tak naprosto nesavý mastný, pružný podklad. Tím, že je šeps takto mastný, tak ho můžeme využít pro tvorbu strukturálního podkladu, který nám nebude prskat. Nevýhodou, kromě úzkého pole použití je velká doba zrání. V současné době akrylových šepsů je opravdu nepraktický. Některé firmy, jako Umton, ho však stále vyrábí.

Vztah mezi podkladem, šepsem a malbou

Malíř usilující o dokonalé dílo, volí správné materiály již při raných stádiích vzniku díla. Bohužel se může stát, že v průběhu tvorby a v zápalu experimentování se stane nějaká nepředložená událost. Těmto událostem je však dobré předcházet.

Například:

1, pokud používám kličokřídové nebo kličokřídové emulzní šepsy, tak podmalbu olejomalby, kterou použiji pro zrychlení práce povedu temperou! Pokud bych použil akryl, tak by se mohlo stát, že olej obsažený v olejových barvách by po podmalbu mohl z důvodů poréznosti podkladů zatéci a podmalbu odmastit.

2, pokud použiji akrylový šeps, tak pro malbu nebo podmalbu použiji akrylové barvy, protože tempery by nepřilnuly.

3, pokud použiji akrylový šeps, tak jeho savost upravuji výhradně disperzí nebo lakem, protože želatina by se mohla loupat.

...

1.1.1.

Dostupnost materiálů na trhu:

<http://kittfort.cz/>

<http://www.krustashop.cz/www-krustashop-cz/eshop/19-1-Zlato-stribo-pokovovani/0/5/374-Sampanska-krida>

<http://umton.cz/index.php?call=pripravky>

<http://www.denbraven.cz/nase-produkty-dle-pouziti-2.html>

<http://www.natura.cz/page/cz/uvod.php>

<http://www.boesner.at/malhilfsmittel/fuer-farben/ghesso-1#160124>

<http://www.maluj.cz/akrylovy-seps-2-5l-lefranc/>

<http://www.e-vytvarka.cz/Barvy/Akryl/Akrylove-barvy/Profesionalni-akrylovy-seps-GESSO-UMTON-1000-ml.html>